

CENZURA A REGULACE MÉDIÍ

1. Úvod

1.1. Počátky

Ohledně knihtisku se objevovala jak chvála, tak hana; šlo o etiku i estetiku, víru i politiku, vědu i obecný užitek.

Klasickou **reflexi politického užítku tisku formuloval** už v r. 1644 **John Milton** (1608-1674) *Areopagetika aneb o svobodě slova*. Jakkoliv je Miltonův bojový spisek dnes klasický, v polovině 17. století byl sotva registrován.

1.2. Kontrola

Výklady výhod a nevýhod zasahovalo rozdílná tematická pole. V „kulturně kritickém“ diskursu se zakořenil **výklad o smyslu a účelu pozitivní nebo negativní reglementace tištěných médií**. Historický vývoj přitom ale není nepřetržitou cestou od velké nesvobody ke stále větší svobodě.

Lze vysledovat **tři stupně ideálních typů nakládání s tématem tiskové svobody**:

- postupy v tradičních a autoritativně-konzervativní režimech
- postupy v liberálně demokratických státech
- postupy v totalitárních režimech

Tyto režimy existují v následné řadě za sebou, souběžně ale také v časové řadě vedle sebe. Nejnesvobodnější režimy byly přitom plodem nejmladší minulosti. V raném novověku zřejmě ještě státu k zavedení totalitarismu chyběly nutné mocenské prostředky, problém asi též představovala absence „masového člověka“ objevujícího se až s modernitou.

V dějinách cenzury a regulace tištěných médií můžeme nalézat několik směrů kontroly:

a) Obsahová kontrola

- pro tradiční a autoritativně-konzervativní režimy je v tomto kontextu typická otevřená předběžná nebo následná cenzura;
- liberálně demokratické státy pracují s následnou justiční kontrolou;
- totalitární režimy operují s interní předběžnou cenzurou, externí dodatečnou cenzurou a s kontrolou zpravodajství.

b) Ekonomická kontrola

- tradiční a autoritativně-konzervativní režimy využívají privilegií (také jako ochrana před konkurencí), koncesí a kaucí;
- liberálně demokratické státy operují s „kartelovým právem“ a kontrolou reklamy;
- totalitární režimy pracují s koncesemi a ústředními orgány řídicími média.

c) Profesní kontrola

- u tradičních a autoritativně-konzervativních režimů je tento typ kontroly buď neznámý, popřípadě často u technických povolání užívají cechovní či stavovskou sebekontrolu;
- liberálně demokratické státy ponechávají v oblasti povolání volné pole, přičemž je tu velké množství vzdělávacích možností;
- u totalitárních režimů existuje kontrola vzdělání a přístupu k povolání, jakož i nucené členství v profesních svazech.

d) Kontrola distribuce

- u tradičních a autoritativně-konzervativních režimů se kontrola projevuje především poštovním souhlasem;
- v liberálně-demokratických režimech není žádná;
- u totalitárních režimů existuje kontrola nákladu, kontingentace papíru, státní odbytový tlak.

e) Fiskální kontrola

- u tradičních a autoritativně-konzervativních režimů se pracuje s nemeritorním, tedy účelovým, zastřeně represivním zdaněním;
- v liberálně-demokratických režimech existuje meritorní zdanění, jehož cíle nemají žádný skrytě represivní účely;
- v totalitárních režimech je fiskální kontrola málo významná, protože tento typ režimu využívá primárně jiných nástrojů kontroly.

1.3. Historický vývoj

Systém tradiční a autoritativně-konzervativní tiskové kontroly představuje nejstarší typ, jenž opanoval vývoj až do 19. století, pak znenáhla šel ke svému konci. Následovala **liberální fáze**, která **přecházela až ve 20. století ve fázi demokratickou**, v různých státech (Rusko, Itálie, Německo a po r. 1945 ve státech komunistického „východního bloku“) se však **převrátila v totalitární přístup**. Přejít se v různých státech uskutečnil v různém období. Tisková svoboda bývala obvykle v době revolučních událostí dobývána, opakovaně ale mohla být ztracena a ve více nebo méně krátkém čase nahrazována přísnou reglementací.

Nutno připomenout, že **svoboda médií je jen částí obsáhlejší svobody** a jako taková **se vytváří v dlouhé tradici**.

Rovnost a svoboda jsou prastarými lidskými tužbami: už církevní a sociální reformátor John Ball ve 14. století přišel s okřídleným sloganem: „*Když Adam oral a Eva předla, kde pak byl šlechtic?*“ Jan Hus v 15. století, Thomas Münzer a jeho sedláci v německé selské válce 1524-1525, angličtí stoupenci svobodné církve a šlechtičtí reprezentanti francouzské frondy v polovině 17. století, ti všichni formulovali v tomto ohledu radikální požadavky.

V tradiční společnosti se požadavky rovnosti a svobody lišily dvěma charakteristikami od moderního výkladu s jeho lidskými právy: zastupovaly zprvu menšinovou pozici, širší účinek a všeobecná akceptace moderních (západních) lidských práv nebyla ještě možná. Nadto se musela mediální svoboda jako hodnota v koncertu lidských práv teprve probjovat. **Rostoucímu významu lidských práv v raném novověku lze rozumět rovněž v kontextu reflexe sílicího státu. Čím byl mocensky a správně-technicky absolutistický stát lépe vybaven, tím pronikavěji a hlasitěji byla artikulována elementární práva člověka. Nejpronikavěji byl požadavek lidských práv vyslovován ovšem až ve 20. století, když se diktaturám s moderními technologiemi a technikami moci dostaly do rukou prostředky umožňující dosáhnout téměř totální kontroly člověka.**

Konec předběžné cenzury a s ní relativní svoboda tisku se objevila poprvé v Anglii, kde byl v r. 1695 také zrušen licenční systém, svobodnější poměry panovaly již v 17. století v Nizozemí a do určité míry i ve skandinávských státech.

USA vtělily **svobodu tisku** do společné ústavy v r. 1791, čímž byla poprvé svoboda tisku ústavně garantována. Ve Francii ale hovoří o svobodě tisku již Deklarace lidských a občanských práv vyhlášená v roce 1789. V ostatních evropských kontinentálních státech se ústavně garantovaná svoboda tisku prosazovala až v průběhu 19. století.

2. Tradiční a autoritativně-konzervativní režimy

2.1. Obecná charakteristika

Raně novověké státy si cenily tisku jako prostředku k podpoře vlastní mocenské pozice; pochopily, že mohou využívat tisk ke svému prospěchu – tisk je reprezentoval, podporoval jejich zahraniční politiku, ekonomické zájmy, rozvoj výroby. Souběžně se absolutistické monarchie nikdy nepokoušely využívat tisk ke zlepšení svého obrazu mezi masami poddaných; tisk jim sloužil k účelům vnějším, jako nástroj domácí politiky jej nechápaly. To se zřetelně projevilo v okamžiku revoluce.

Absolutistické státy novověku se ovšem tisku obávaly jako média vzpoury a neposlušnosti, ostatně opoziční síly vsutku využívaly tisk masivně, mnozí její vůdci byli přímo aktivními novináři.

Raně novověké režimy rozlišovaly mezi lepším a horším tiskem; **doplňovaly pozitivní opatření**, které měly motivovat, přesvědčovat a přemlouvat, **opatřeními negativními**, které reglementovaly, zakazovaly a potlačovaly. Tradiční vrchnosti raného novověku až do 19. století **rozvíjely různé mediálně politické nástroje**: cenzuru, koncese a privilegia, kontrolu zpravodajství, stejně jako metodu poštovního souhlasu.

Před vytištěním konečného exempláře **musel cenzor** text prohlédnout a **dát ke zveřejnění svolení**. Cenzurní instance také rozhodovala, v jakém nákladu mohl být text vydán. **Imprimatur**, svolení k tisku, vyžadovalo od tiskařů jejich tiskařská osvědčení, od fakult svolení k tisku. Imprimatur – doslova: může býti do tisku dáno – bylo tedy „právní pečetí“ cenzorova souhlasu. Svolení k tisku bylo zpravidla zaznamenáno na posledním tiskovém archu. Systém sahal od předběžné k následné cenzuře, obsahoval ve značném rozpětí rozličné nástroje, od indexu zakázaných tištěných děl až k soudní dodatečné kontrole.

Dalším nástrojem bylo **licencování**, případně **koncesování** tiskového řemesla. K tomu většinou náležely **kauce**, finanční obnosy, které se měly skládat předem a tím zařizovat předběžnou poslušnost.

Zvláštní formou živnostenské regulace bylo vystavování **privilegií**. Tiskařské privilegium (privilegium impressorium) vytvářelo ochranu před dotisky konkurence. Regulovalo soutěž a vydavateli zajišťovalo finanční příjmy. Privilegia byla propůjčována často na deset let nebo na doživotí, mohla se však prodlužovat, případně přenášet jako dědictví. Muselo se o ně žádat a ceny za ně se stupňovaly k vysokým sumám. Žádosti o privilegia, jejich napadání a ignorování byla v raném novověku běžným prostředkem hospodářských rozmíšek.

Noviny byly za určitý poplatek dopravovány poštou. Nakladatelé k tomu potřebovali přístupového povolení, **poštovního souhlasu**, jenž byl zpočátku zvykovým právem. V 18. a 19. století se z něj vyvinula citlivá možnost zásahu ze strany státu. Odejmutí poštovního souhlasu znamenalo pro noviny omezení na region, v němž mohl nakladatel organizovat expedici.

Raný novověk měl ještě předmoderní vztah k **ovlivňování veřejnosti**. Propaganda, svým způsobem vynález protireformace, musel ospravedlňovat státní politiku před stavovskou reprezentací. Apel na širokou veřejnost hrál roli jen ve výjimečných případech, poprvé za reformace. Až v první polovině 19. století se posilovala státní tisková politika a propaganda. Postup **tradičních režimů v novověku poznamenaly tři tendence**:

- posun váhy od religiózně motivované kontroly ke kontrole politicky motivované;
- doplnění celostátních nařízení vedle zemských;

- reakce na klíčové události odehrávající se ve veřejném prostoru, tedy především na reformaci a revoluci;

Zákonodárství a praxi lze charakterizovat několika momenty:

- jestliže zprvu dominovala cenzura religiózního písemnictví, politická cenzura se stávala znenáhla od pozdního 17. století stále důležitější;
- ve všech zemích existovala období, kdy cenzura zasahovala mírněji;
- někdy, ale ne v každém případě, znamenala změna na trůně zmírnění cenzury;
- tresty proti přestoupení zákonů sestávaly ze zabránění přepravy vytištěných publikací, v konfiskaci a zničení nezákonných tisků, v zákazu povolání pro tiskaře, obchodníky a nakladatele, v konfiskaci jmění, v peněžních pokutách a při obzvláště velkých proviněních hrozil i trest smrti;
- ranně novověké státy byly slabé, monopolizovaly sice politické noviny, sotva ale mohly zabránit diskusím o soudobé literatuře, šíření rukopisů a ústnímu předávání posměšných veršů či pašovaných listů

Opatření ke kontrole tisku v novověku byla vždy znovu obnovována, ba rozšiřována a zotřována, což svědčí o tom, že **zvolené represivní nástroje nepřinášely zamýšlené účinky.**

2.2. Církevní cenzura

Velkou roli při kontrole, reglementaci a regulaci tištěných médií hrála hlavně v pozdním středověku a ranném novověku **římskokatolická církev a později také církve evangelické.** Rané církevní cenzurní výnosy byly přitom nemyslitelné bez papežského nároku na nejvyšší autoritu v otázkách jednoty víry. Protože tiskařství umožňovalo šíření duchovních obsahů, musela se římskokatolická církev pokusit podřídit knihtisk svému doзору.

Za tím účelem vydal **papež Inocenc VIII. r. 1487 papežskou bulu, jíž zavedl předběžnou cenzuru.**

K základním elementům papežské mediální kontroly patřila také **dodatečná cenzura.** Důležitým nástrojem byly i **církevní indexy.**

První univerzální **Index librorum prohibitorum** – doslovně seznam zakázaných knih – se objevil v r. 1559 a byl plodem protireformačního tridentského koncilu. Pařížská Sorbonna měla ovšem už půldruhého století předtím vlastní index. Katolický Index librorum prohibitorum byl zrušen v r. 1966 po II. vatikánském koncilu.

Všechna církevní pravidla měla v první řadě chránit jednotu víry. Ovšem **církevní cenzura ztratila v raném novověku oproti cenzuře státní na**

významu. Po vzoru církevním se totiž od ranného novověku rozvíjel **světský dozor nad oblastí knihtisku.**

2.3. Vývoj v Německu

Než v Německu na začátku 17. století vznikly první týdeníky, byl tisk svázán již **právně obsáhlým systémem norem** a byl podroben kontrolním opatřením. Ty se v říšském i zemském kontextu vytvořily již v 16. století a mohly být aplikovány i na periodická tištěná media.

V novověkém Německu, tedy ve **Svaté říši římské národa německého**, však **neexistoval centrální stát**, zemští suveréni proto reagovali autonomně. Dualismus mezi císařem a zeměpány zabraňoval prosazení jednotné říšské cenzury. Sama knížata ovšem byla konfesijně rozdělena, což však neznamenovalo, že by na protestantské straně bylo méně přísnosti než na katolické. Cenzura nakonec získala lokální charakter a proto je třeba zkoumat ji v kontextu jednotlivých německých států.

Cenzura vycházela z místních úřadů a vedle obvyklých úkonů mohla mít také zvláštní požadavky. V konkrétních místech byly pověřeny prováděním cenzury rozdílné osoby: v říšských městech to mohli být komoří nebo syndikové, v rezidenčních městech tajní radové, sekretáři nebo úředníci kanceláře. Pokud bylo lze, snažily se úřady k této činnosti přitáhnout také univerzitní profesory.

Ve městech vládla jistá svoboda, neboť patricijové, měšťané a řemeslníci se občasně nalézali v konfliktu se šlechtou a církví. Každé město aplikovalo církevní a světské předpisy po svém, ovšem i říšská města obecně dbala na dobré vztahy s císařem a knížaty a striktně cenzurovala. Tiskaři a jiní vydavatelé tak museli lavírovat mezi nejrozdílnějšími církevními pány a zemskými knížaty.

Císař měl k prosazení svých regálních práv určité nástroje: nejdůležitější byly **císařská knižní komise** ve Frankfurtu n. Mohanem a **říšská dvorní rada** ve Vídni.

Po zrušení Svaté říše římské na počátku 19. století v souvislosti s napoleonskými válkami a po vzniku **Německého spolku**, jenž byl výsledkem Vídeňského kongresu (1815), se v Německu odehrával zápas o svobodu tisku, kterou prosazovali liberálové proti establishmentu německých teritoriálních států, který odpovídali represemi. Vrchol představovaly spolkové tiskové zákony z r. 1819 známé jako **Karlovarská usnesení**, která podrobovala všechny tisky pod 20 archů předběžné zkoušce, obsáhlejší texty podléhaly cenzuře dodatečně.

Karlovarská usnesení souvisela s pronásledování liberálně orientovaných učenců, dohledem nad univerzitami, zákazem „buršenshaftů“ a dozorem nad veřejností prostřednictvím Ústřední vyšetřovací komise zřízené v Mohuči.

Situace se změnila až v souvislosti s revolucí z let 1848-1849. **Spolkový tiskový zákon** z r. 1854 již nedovoloval žádné přímé nebo nepřímé vměšování do vnitřních záležitostí německých teritoriálních států. Především však spočíval na justičním, a nikoliv již policejním dozoru. V řadě německých států však ještě v 50. letech 19. století panovaly ostré tiskové zákony.

Liberální postoj k tisku v Německu vítězil až v 60. letech 19. století, **říšský tiskový zákon z r. 1874** zakotvoval takový přístup na celoněmecké úrovni.

2.4. Vývoj ve Francii

Cenzura byla ve Francii velmi aktivní a vznikla již brzy po Gutenbergově vynálezu. **Ve druhé polovině 15. století nařídil Ludvík XI., že žádný tisk nesmí být zveřejněn bez královského souhlasu** v podobě královského privilegia.

Francie představovala v kontextu tiskových poměrů protipól anglického vývoje. **Absolutistický režim** bourbonských Ludvíků 17. a 18. století se děsil publikačního uvolnění v době frondy, ilegálně importovaných listů z Nizozemí nebo tajně vydávaných politických pamfletů. **Trestní postihy** byly přísné: bití, vězení, vyhnanství, smrt. Ilegálním novinářům vytvářejícím psané noviny hrozily galeje, odvod do armády, bičování na pranýři, ale i poprava.

Systém kontroly redukoval konkurenci na minimum, což vydávaným novinám zabezpečovalo značnou stabilitu. Monopolní postavení měly ve Francii 17. a 18. století *La Gazette/Gazette de France*, *Le Journal des Savants* a *Le Mercure galant*. Protože cenzura omezovala snahu novinářů analyzovat aktuální vnitropolitické události, vedlo to k **rozvoji kulturní publicistiky**. Proto ve Francii tohoto období došlo k mohutnému rozvoji časopisů, především literárních. Až do Velké francouzské revoluce také přežívaly **ilegální rukopisné noviny**, které namnoze měly až 200 abonentů.

2.5. Vývoj v Anglii

Cenzura byla v Anglii nadobýčej **tvrdá**. Od anglické reformace byl král nejvyšší hlavou anglikánské církve, takže oddělení církevní a světské cenzury bylo irelevantní. **Tisk** byl **královským regálem** a byl zajišťován odpovídajícími zákony, přičemž nic nesmělo být zveřejněno bez souhlasu krále a jeho úředníků, bez **imprimatur**.

Důležité bylo **rozlišení mezi nižšími soudy obecného práva (common law) a vyššími soudními dvory**. Prvně jmenované pracovaly podle kasuistického případového práva, ty druhé se odvolávaly na zákony koruny a parlamentu. V letech 1485-1486 byla zavedena Hvězdná komora, soudní dvůr, v němž se

nalézali arcibiskup z Canterbury, jakož i světští a duchovní hodnostáři; soud projednával obvinění z velezrady a tiskových deliktů.

Tisknout bylo možné jen v Londýně a v univerzitních městech Cambridge a Oxford. Cechovní organizace od přelomu 15. a 16. století přísně registrovala všechny anglické tiskaře.

Licenční systém Jindřicha VIII., tiskařský monopol Knihkupeckého sdružení a dekrety Hvězdne komory představovaly na celé jedno století rámec kontrolní praxe v oblasti tisku.

Reakcí na takto nastavený systém bylo šíření informací s pomocí rukopisných news-letters a news-books, dále využívání nelegálních tiskáren či dovoz publikací tištěných v zahraničí, především v Nizozemí, které bylo střediskem výroby anglických i francouzských tištěných publikací.

Během anglické revoluce ve 40. letech 17. století se proti myšlence tiskové svobody prosadil od r. 1643 stále ostřeji vymezený dozor nad tiskem. John Milton protestoval proti cenzuře v anonymně uveřejněném letáku Areopagetica z r. 1644 cenzuře, přičemž poprvé v dějinách požadoval tiskovou svobodu. Dozor nad tiskem naopak dosáhl svého vrcholu za diktatury Olivera Cromwella v 50. letech 17. století, zejména po r. 1655.

Když byla **monarchie v r. 1660 restaurována**, následovala mírnější fáze represe, zvláště po tzv. **slavné revoluci** z r. 1688. Ačkoliv se v r. **1695 tisková svoboda de facto stala trvalou záležitostí**, neprobíhal vývoj nijak přímočaře; samo právo na soudní proces a tělesnou nedotknutelnost (habeas corpus) bylo v krizových okamžicích – hlavně kvůli válkám v zahraničí – opakovaně pozastavováno. Také **kolkovací daň**, klasický nástroj ekonomické represe tisku, jež byla zavedena v r. 1712 z fiskálních i politických důvodů, zabraňovala rozvoji tištěných médií.

Kolkovné, které zdaňovalo noviny podle nákladu a rozsahu, platilo až do r. 1855. **Další ekonomické represivní daně** byly daň z inzerce a daň z papíru – první platila do 1853, druhá do 1861.

3. Liberální a demokratické režimy

3.1. Vývoj v Anglii, USA, Francii

Poprvé byla myšlenka svobody tisku fakticky realizována na počátku anglické revoluce, když bylo v r. 1641 zrušeno ústřední cenzurní kolegium Hvězdne komory. Jen o dva roky později bylo však znovu zavedeno licencování tisku, načež následovaly fáze střídavě ostrého či uvolněného dozoru, které v r.

1695 skončily, když se parlament rozhodl **neprodoužit Printing Act umožňující předběžnou cenzuru**. Členové parlamentu byli toho názoru, že tváří v tvář etablování systému dvou politických seskupení sestávajícího z protoliberalů (whigů) a protokonzervativců (toryů) je koncesionování i předběžná cenzura překonanou záležitostí.

Filosofický podklad moderní koncepce tisku vytvořil John Stuart Mill (1806-1873) v díle O svobodě (1858). Tato práce je považována za rovnocennou Miltonově Areopagetice v kontextu problematiky svobody, zvláště **svobody myšlení, projevu a tisku**.

V 50. letech 19. století došlo k uvolnění tiskových poměrů zrušením ekonomických represí.

Důsledkem bylo zvýšení nákladů novin a snížení cen tisku, tištěná média se šířila do nižších vrstev. Zrušené daně byly také překážkou pro podnikání v oblasti tištěných médií, jejich odstranění odstartovalo zlatý věk anglické žurnalistiky.

V Severní Americe ústavy amerických států Pennsylvania, Delaware, Maryland a Severní Karolína garantovaly v r. 1776 tiskovou svobodu. Otcové americké ústavy se ovšem opozdili, teprve slavný **první dostatek z r. 1791** vyplnil mezeru. Svoboda projevu, tisková svoboda, svoboda shromažďování a svoboda před soudem byly ratifikovány v r. 1791 jako prvních deset dodatkových článků – zvané **Bill of Rights** – vpravených do ústavní listiny. Vedle francouzské Deklarace práv člověka a občana z r. 1789 **se jedná o první dokument, jenž ústavně garantoval svobodu tisku jako jednu z nejvýznamnějších základních občanských práv a svobod**.

První ústavní dodatek neomezoval ve vztahu k tištěným médiím státní moc jednotlivých amerických států. Ty si mohly zakotvit své garance svobody tisku a na rozdíl od federální ústavy **legislativa členských států předvídá možnou represi v případě zneužití svobody tisku**.

Ve **Francii** bylo možné vícekrát sledovat posuny od svobody tisku k jeho represí. Poprvé byla svoboda tisku garantována za Velké francouzské revoluce, jejíž svobody byly v r. 1789 deklarovány v Chartě lidských práv.

Již v letech 1791, 1793 a 1797 byla však realizována omezení svobody tisku, k dokonalosti však represivní tisková opatření dovedl až Napoleon I.

Po pádu císaře Napoleona I. následovala v l. 1814-1819 relativně svobodná fáze, obnovená po červencové revoluci 1830 a pak za revoluce 1848. Napoleon III. tiskovou svobodu opět omezil v r. 1852.

Již v srpnu 1848 byly znovu zavedeny kauce, **31. prosince 1851 byly tiskové delikty opět svěřeny do rukou trestních senátů**.

22. února 1852 byl zaveden specifický systém represí, který měl být kopírován i mnoha cizími zeměmi:

- obnoven systém předběžného povolení

- **zaveden systém výstrah:** v případě prvního tiskového deliktu zaslala prefektura první výstrahu, která byla ještě bez následků, v případě druhé docházelo k dočasnému zastavení, v případě třetí k definitivnímu zastavení titulu (tento systém nutně vedl k autocenzuře)
- státní správa měla právo komuniké

Celý systém vedl k nebývalé míře autocenzury.

Po porážce Napoleona III. ve válce s Pruskem v r. 1870 byla tisková svoboda ve Francii zavedena trvale. Klíčové ustanovení zde představoval **tiskový zákon z r. 1881**, ve své době nejliberálnější na světě.

3.2. Vývoj v Německu

Revoluce z r. 1848 přinesla jen dočasnou svobodu. Organický vývoj k liberálnímu systému se v Německu ukončil teprve v letech 1866-1874. Liberální přístup našel svůj výraz v **říšském tiskovém zákonu**, přijatém v r. **1874**, kompromisu mezi konzervativci a liberály.

Odstraněna byla předběžná cenzura, převzaty principy dodatečné cenzury. Impressum sloužilo tiskovému nařízení, povinný exemplář jako knihovnické opatření. Koncesionování, kauce a kolokovací daň byly odstraněny.

Výmarská ústava let 1919-1933 se poučila z ústavní podstaty císařské éry a z omezení válečných let. Tentokrát byla zaručena základní práva německému občanstvu, nikoli však lidská práva. Problémem byl článek 8, který říšskému prezidentovi za určitých okolností svěřoval diktátorskou pravomoc, která znamenala suspenzi základních občanských práv. Díky tomu mohlo být později republiky vládnuto proti vůli Národního shromáždění pomocí prezidentských dekretů. Vcelku ovšem měla základní občanská práva za dob „Výmarské republiky“ vyšší hodnotu než v císařské éře; zvláště to platí ohledně garance názorové svobody (článek 118 výmarské ústavy). Článek však chránil jen svobodu názoru jednotlivce, formálně tiskovou svobodu negarantoval.

4. Totalitární režimy

4.1. Obecná charakteristika

Totalitární režimy jsou vývojově nejmladším mediálně-politickým systémem.

Totalitární režimy sázely na přísnou kontrolu informací i přístupu k povolání. Díky předběžnému výběru pracovníků a s pomocí následné cenzury vytvářející

nutnost autocenzury bylo možné se zříknout předběžné cenzury. Státní vlastnictví zde bylo dominující, případně jedinou formou. Tisk byl omezen na pouhou funkci publicistického usměrňovacího prostředku, přičemž sloužil politické dezinformaci a propagandě, kritika a kontrola byly znemožněny. Tisk účinně působil ke zglajchšaltování celého státu či národního celku.